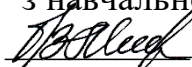

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник директора
з навчальної роботи
 Мороз О.В.
« 02 » вересня 2024 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Організація і методика професійного навчання
для студентів освітньо-професійного ступеня
«Фаховий молодший бакалавр» за освітньо-професійними програми:

- «Виробництво харчової продукції»
за спеціальністю 015.37 «Професійна освіта. Аграрне виробництво,
переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології»
 - «Будівництво та експлуатація будівель та споруд» за спеціальністю 015.31 «
Професійна освіта. Будівництво і зварювання»
 - «Обслуговування та ремонт автомобілів і двигунів»
за спеціальністю 015.38 «Професійна освіта .Транспорт»
- за галуззю знань 01 «Освіта/ Педагогіка»

Робоча програма навчальної дисципліни «Організація і методика професійного навчання» для студентів освітньо-професійного ступеня «Фаховий молодший бакалавр» за освітньо-професійними програмами «Виробництво харчової продукції» за спеціальністю 015.37 «Професійна освіта. Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології», «Будівництво та експлуатація будівель та споруд» за спеціальністю 015.31 «Професійна освіта. Будівництво і зварювання», «Обслуговування та ремонт автомобілів і двигунів» за спеціальністю 015.38 «Професійна освіта. Транспорт»
за галуззю знань 01 Освіта/ Педагогіка
2024 р. – 17 с.

Розробники: Левицька Н.Г. та Бобела Н.М.

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін.

Протокол від «30» серпня 2024 року № 1

Голова циклової комісії

(підпис)

Левицька Н.Г.
(прізвище та ініціали)

«30» серпня 2024 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників		Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання 3-4 семестр
Загальний обсяг навчальної дисципліни	кредитів ЄКТС	5
	Годин	150
Загальна кількість аудиторних годин		95
З т.ч.: - лекції;		63
- практичні;		12
- семінарські;		10
- лабораторні.		-
Самостійна робота, год.		55
Курсова робота/проект		10
Форма підсумкового контролю		Екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни

формування системи знань про зміст, принципи та методи професійної освіти, про основні дидактичні складники професійної підготовки, про особливості та відмінності теоретичного і практичного навчання, забезпечення підготовки майбутніх майстрів професійного навчання до реалізації навчального процесу, проведення уроків у навчальній майстерні, на виробництві та виробничій практиці.

Завдання навчальної дисципліни «Організація і методика професійного навчання»: дати ґрунтовні й систематичні знання з організації методики навчання учнів в умовах навчання в майстернях; сформувати уміння й навички аналізувати та здійснювати організацію освітнього процесу, спираючись на законодавчі та нормативні документи дидактичних складових теоретичної та практичної підготовки у сфері професійної освіти. Формування принципів і норм професійної етики, підвищення професійної кваліфікації і педагогічної майстерності, що необхідні для успішної праці майстра професійного навчання в ЗП(ПТ)О, аналізувати та використовувати інтерактивні методи.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування компетентностей:

ІК. Здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання (задачі) у професійній освіті або у процесі навчання, що вимагає застосування положень

і методів наук про освіту, фундаментальних і прикладних наук у галузі аграрного, транспортного та будівельного виробництва та може характеризуватись певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

ЗК 03. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК04. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 05. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 07. Здатність працювати в команді.

ЗК08. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

СК01. Здатність застосовувати освітні теорії та методології в педагогічній діяльності.

СК02. Здатність планувати й організовувати освітній процес у демократичному стилі; готовність педагогічно, психологічно й методично грамотно організувати свою професійну діяльність.

СК03. Здатність спостерігати, описувати, ідентифікувати, класифікувати психофізіологічні особливості здобувачів освіти і враховувати результати під час організації навчально-виробничої діяльності й виховної та корекційної роботи.

СК04. Здатність створювати розвиваюче освітнє середовище, забезпечувати сприятливий морально-психологічний клімат навчально-виробничої діяльності та високий рівень культури її організації.

СК05. Здатність застосовувати інноваційні педагогічні та цифрові технології, інформаційне та програмне забезпечення для вирішення професійних завдань відповідно до спеціалізації.

СК13. Здатність організувати освітній процес для осіб з особливими освітніми потребами.

Очікувані результати навчання

РН04. Самостійно планувати й організувати власну професійну діяльність і діяльність здобувачів освіти відповідно до вимог охорони праці, виробничої санітарії та пожежної безпеки.

РН06. Знати основи психології, педагогіки, а також фундаментальних і прикладних наук аграрного виробництва, переробки сільськогосподарської продукції та харчових технологій на рівні, необхідному для організації навчально-виробничої діяльності.

РН07. Застосовувати сучасні дидактичні та методичні засади організації навчально-виробничої діяльності і обрати доцільні технології та методики в освітньому процесі.

РН08. Добирати та застосовувати методики психолого-педагогічного діагностування здобувачів освіти, а також застосовувати отримані результати.

РН09. Застосовувати мотиваційні заходи до навчання, професійного самовизначення та саморозвитку здобувачів освіти.

РН10. Розробляти навчальну та складати обліково-звітну документацію до уроків виробничого навчання.

РН11. Оцінювати стан сформованості професійної компетентності здобувачів освіти.

РН17. Дотримуватися стандартів професійної етики.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Знати:

- зміст та мету професійної освіти, системи навчання, нормативні документи, що визначають зміст освіти;
- дидактичні закономірності і принципи професійної освіти;
- основні підходи до класифікації методів навчання та їх характеристику;
- форми навчання та варіанти їх складу і послідовностей;
- засоби навчання, їх основні дидактичні функції та загальні дидактичні вимоги до підготовки заняття з використанням цих засобів.
- структурні особливості уроку професійного навчання. Інструктажі.
- організувати виробничу практику, формувати професійні компетентності

Вміти:

- використовувати законодавчі та нормативні акти в роботі з дидактичними складовими теоретичної та практичної підготовки;
- визначати зміст професійної освіти;
- визначати та розробляти структуру та зміст навчально-плануючої документації;
- визначати застосування принципів навчання;
- здійснювати комплексний аналіз методів, форм та засобів навчання в їх взаємозв'язку, обирати найбільш доцільні в кожному окремому випадку;
- визначати типи, види та структуру занять професійного навчання;
- встановлювати типи трудових процесів;
- визначати тип системи виробничого навчання;
- обирати найбільш доцільні в кожному окремому випадку форми та методи контролю.

3. Програма навчальної дисципліни.

Тема 1. Вступ. Основні етапи розвитку ЗП(ПТ)О.

Тема 2. Завдання, зміст процесу професійного навчання в професійно-технічних навчальних закладах.

Тема 3. Форми і методи професійного навчання..

Тема 4. Планування професійного навчання і нормування навчально – виробничих робіт.

Тема 5. Організація навчальних майстерень.

Тема 6. Організація і методика професійного навчання учнів в навчальних майстернях .

Тема 7. Організація і методика навчання учнів в умовах виробництва. Проведення виробничої практики.

Тема 8. Майстер професійного навчання, його підготовка до занять.

Тема 9. Облік професійного навчання і звіт майстра.

Тема 10. Методична робота майстра.

4. Структура навчальної дисципліни

№ з/п	Назва розділів, тем	Всього	лекції	практичні	самостійні	Семинарські заняття
1.	Тема 1. Вступ. Основні етапи розвитку ЗП(ПТ)О.	2	2	-	-	-
2.	Тема 2. Завдання, зміст процесу професійного навчання в професійно – технічних навчальних закладах.	24	12	-	10	2
3.	Тема 3. Форми і методи професійного навчання.	22	10	2	10	-
4.	Тема 4. Планування професійного навчання і нормування навчально – виробничих робіт.	12	4	2	4	2
5.	Тема 5. Організація навчальних майстерень.	8	6	-	2	-
6.	Тема 6. Організація і методика професійного навчання учнів в навчальних майстернях .	24	8	4	10	2
7.	Тема 7. Організація і методика навчання учнів в умовах виробництва. Проведення виробничої практики.	18	8	2	4	2
8.	Тема 8. Майстер професійного навчання, його підготовка до занять.	10	4	2	4	-
9.	Тема 9. Облік професійного навчання і звіт майстра.	8	4	-	2	-
10.	Тема 10. Методична робота майстра.	12	5	-	5	2
11.	Курсовий проєкт.	10	-	-	-	-
	Всього	150	63	12	55	10

5. Теми лекційних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Вступ. Основні етапи розвитку ЗП(ПТ)О.	2
2.	Тема 2. Завдання, зміст процесу професійного навчання в професійно – технічних навчальних закладах.	12
3.	Тема 3. Форми і методи виробничого навчання.	10
4.	Тема 4. . Планування професійного навчання і нормування навчально – виробничих робіт.	4
5.	Тема 5. Організація навчальних майстерень.	6
6.	Тема 6. Організація і методика професійного навчання учнів в навчальних майстернях .	8
7.	Тема 7.Організація і методика навчання учнів в умовах виробництва. Проведення виробничої практики.	8
8.	Тема 8. Майстер професійного навчання, його підготовка до занять.	4
9.	Тема 9. Облік професійного навчання і звіт майстра.	4
10.	Тема 10. Методична робота майстра.	5
	Всього	63

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Вступ. Основні етапи розвиткуЗП(ПТ)О.	-
2.	Тема 2. Завдання, зміст процесу професійного навчання в професійно – технічних навчальних закладах.	-
3.	Тема 3. Форми і методи професійного навчання..	2
4.	Тема 4. Планування професійного навчання і нормування навчально – виробничих робіт.	2
5.	Тема 5. Організація навчальних майстерень.	-
6.	Тема 6. Організація і методика професійного навчання учнів в навчальних майстернях .	4
7.	Тема 7.Організація і методика навчання учнів в умовах виробництва. Проведення виробничої практики.	2
8.	Тема 8. Майстер професійного навчання, його підготовка до знань.	2

9.	Тема 9. Облік професійного навчання і звіт майстра.	-
10.	Тема 10. Методична робота майстра.	-
	Всього	12

7. Теми семінарських занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Вступ. Основні етапи розвитку ЗП(ПТ)О. Тема 2. Завдання, зміст процесу професійного навчання в професійно – технічних навчальних закладах.	2
2.	Тема 3. Форми і методи професійного навчання.. Тема 4. Планування професійного навчання і нормування навчально – виробничих робіт.	2
3.	Тема 5. Організація навчальних майстерень. Тема 6. Організація і методика професійного навчання учнів в навчальних майстернях .	2
4.	Тема 7.Організація і методика навчання учнів в умовах виробництва. Проведення виробничої практики.	2
5.	Тема 8. Майстер професійного навчання, його підготовка до знань. Тема 9. Облік професійного навчання і звіт майстра. Тема 10. Методична робота майстра.	2
	Всього	10

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 2. Завдання, зміст процесу професійного навчання в професійно – технічних навчальних закладах. 2.1. Професія та кваліфікація. Кваліфікаційна характеристика. 2.2. Взаємодія класного керівника і майстра п/н при навчанні і вихованні. 2.3 Єдність процесу навчання і виховання. 2.4.Зміст професійно-практичної підготовки. 2.5.Основні та допоміжні функції трудової діяльності.	10
2.	Тема 3. Форми і методи професійного навчання..	10

	<p>3.1 Проведення окремих елементів уроку.</p> <p>3.2. Діяльність майстра і учнів на різних етапах навчання.</p> <p>3.3.Методи активного навчання на уроках професійного навчання.</p> <p>3.4.Навчання у складі учнівських бригад.</p> <p>3.5.Навчання у складі бригад кваліфікованих робітників. Особливості навчання.</p>	
3.	<p>Тема 4. Планування професійного навчання і нормування навчально – виробничих робіт.</p> <p>4.1. Мета і завдання нормування навчально – виробничих робіт.</p> <p>4.2.Характеристика видів робіт при складанні переліків навчально-виробничих робіт.</p>	4
4.	<p>Тема 5. Організація навчальних майстерень.</p> <p>5.1. Матеріально – технічне забезпечення навчальних майстерень.</p>	2
5.	<p>Тема 6. Організація і методика професійного навчання учнів в навчальних майстернях .</p> <p>6.1. Особливості роботи майстра при вивчені операцій.</p> <p>6.2. Методика закріплення матеріалу вступного інструктажу.</p> <p>6.3. Поточне інструктування учнів при виконанні самостійних робіт.</p> <p>6.4.Методика планування та розробки комплексного методичного забезпечення.</p> <p>6.5.Роль інноваційного інформаційного середовища у навчально –виробничій діяльності ЗП(ПТ)О.</p>	10
6.	<p>Тема 7.Організація і методика навчання учнів в умовах виробництва. Проведення виробничої практики.</p> <p>7.1. Проведення біжучого інструктажу</p> <p>7.2. Керівництво майстра групою. Майстер і наставник.</p> <p>7.3.Особливості роботи майстра в період виробничої практики.</p>	6
7.	<p>Тема 8. Майстер професійного навчання, його підготовка до знань.</p> <p>8.1. Роль майстра у проведенні навчально - виховного процесу.</p> <p>8.2.Значення професійної і педагогічної майстерності майстра</p>	4
8.	<p>Тема 9. Облік професійного навчання і звіт майстра.</p>	4

	9.1. Підготовка учнів до випускних кваліфікаційних екзаменів. 9.2. Детальні програми.Вимоги та правила складання	
9.	Тема 10. Методична робота майстра. 10.1.. Інноваційні форми методичної роботи. 10.2.Методи реалізації різних форм методичної діяльності .Портфоліо майстра професійного навчання	3
	Всього	55

9. Курсова робота

№ з/п	Зміст	Кількість годин
1.	Ознайомлення зі змістом курсової роботи. Характеристикою теми.	2
2.	Нормування навчально – виробничих робіт.	2
3.	Планування вивченої теми.	2
4.	Облік навчальної роботи. Складання навчального наряду та переліку перевірочних робіт	2
5.	Виховна робота майстра професійного навчання.	2
	Всього	10

10. Методи контролю.

При організації навчального процесу з навчальної дисципліни «Організація і методика професійного навчання» використовуються наступні види контролю знань:

1. Усне опитування.
2. Письмова перевірка.
3. Практична перевірка.
4. Тестові завдання.

Форма підсумкового контролю з дисципліни «Організація і методика професійного навчання» - екзамен.

Контрольні питання:

1. Основні етапи розвитку професійно-технічної освіти. Вимоги до підготовки кваліфікованих робітників.

2. Вимоги до підбору робочих місць і навчально-виробничих робіт при навчанні учнів в умовах виробництва.
3. Суть процесу професійного навчання.
4. Організаційно-методична підготовка до уроку професійного навчання.
5. Функції процесу професійного навчання.
6. Керівництво майстра групою при навчанні учнів в складі учнівських бригад в умовах виробництва.
7. Мета професійного навчання на різних етапах виробничого навчання.
8. Керівництво майстра групою при навчанні учнів в бригаді кваліфікованих робітників.
9. Структура і зміст професійного навчання при операційно-комплексній системі.
10. Детальна програма виробничої практики, визначення її змісту, організація роботи.
11. Основні етапи формування професійних навиків, види навиків, їх взаємодія.
12. Самостійна методична робота майстра професійного навчання.
- 13. Принципи професійного навчання.**
14. Організація проведення перевірочних кваліфікаційних робіт з професійного навчання і випускних кваліфікаційних робіт.
15. Урок – основна форма організації професійного навчання.
16. Система методичної роботи в училищі.
17. Форми організації навчання на виробництві. Їх використання в процесі професійного навчання.
18. Діяльність майстра професійного навчання по відношенню до невстигаючих учнів.
19. Особливості використання словесних методів в процесі професійного навчання.
20. Організація методики формування в учнів навиків якісного виконання навчально-виробничих робіт.
21. Особливості використання наочних методів на уроках.
22. Організація методики формування в учнів навиків високопродуктивної праці.
23. Методика показу трудових прийомів.
24. Організація і методика формування в учнів навиків самостійності і самоконтролю.
25. Вправи, основний метод виробничого навчання. Види вправ.
26. Майстер виробничого навчання – вчитель і вихователь.
27. Основні вимоги до системи вправ, які використовуються в процесі виробничого навчання.
28. Професійна майстерність майстра .

29. Планування виробничого навчання.
30. Зміст і організація підготовки майстра до навчального уроку.
31. Вимоги до приміщень, планування і розміщення обладнання в навчальних майстернях.
32. Зміст і організація підготовки майстра до вивчення теми.
33. Робоче місце учня. Його організація.
34. Діяльність майстра виробничого навчання по вихованню і розвитку учнів
35. Робоче місце майстра виробничого навчання.
36. Структура і методика проведення вступного інструктажу.
37. Способи проведення вступного інструктажу при вивченні операцій.
38. Нормування навчально-виробничих робіт.
39. Способи виконання вправ по відпрацюванню прийомів на уроках в операційний період навчання.
40. Особливості організації і методика вступного інструктажу при виконанні складних комплексних робіт.
41. Інструкційні карти. Методика їх складання і використання.
42. Роль майстра в навчанні і вихованні учня.
43. Зміст і мета професійно-технічної освіти.
44. Періоди професійного навчання.
45. Форми проведення поточного інструктажу.
46. Робота екзаменаційної комісії.
47. Структура і методика проведення вступного інструктажу при вивченні операції.
48. Контроль відвідування навчальних уроків. Його мета.
49. Структура і методика проведення уроку виробничого навчання при вивченні простих комплексних робіт.
50. Контроль за навчально-виховною роботою.
51. Приймання і оцінювання робіт учнів.
52. Типи уроків. Урок по формуванню навиків.
53. Основні методичні вимоги до процесу індивідуального поточного інструктування учнів майстром.
54. Демонстрування трудових процесів при поясненні на уроках професійного навчання.

10. Критерії поточного оцінювання знань та вмінь студента.

Загальні критерії оцінювання студентів:

Критерії	Оцінювання за 4-бальною шкалою
1. Глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах.	«відмінно»

<p>2. Вміння чітко, лаконічно, логічно, послідовно доповідати і відповідати на поставлені питання.</p> <p>3. Вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язуванні тестів, задач та практичних завдань, виконанні самостійної та індивідуальної роботи</p>	
<p>1. Достатні знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах.</p> <p>2. Вміння аргументовано відповідати на поставлені питання.</p> <p>3. Вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язуванні тестів, задач та практичних завдань, виконанні самостійної та індивідуальної роботи.</p>	«добре»
<p>1. Слабкі знання навчального матеріалу дисципліни.</p> <p>2. неточні або недостатньо аргументовані відповіді на поставлені питання з порушенням послідовності їх обґрунтування.</p> <p>3. Слабке застосування теоретичних положень при розв'язуванні задач, практичних завдань, виконанні самостійної та індивідуальної роботи.</p>	«задовільно»
<p>1. Незнання значної частини навчального матеріалу дисципліни. Незнання основних фундаментальних положень.</p> <p>2. Суттєві помилки у відповідях на питання.</p> <p>3. Невміння орієнтуватися при розв'язанні задач, практичних завдань, виконанні самостійної та індивідуальної роботи.</p>	«незадовільно»

Критерії оцінювання тестових завдань

Оцінка за 4-х бальною шкалою	Шкала правильних відповідей у %	Критерії оцінки
"незадовільно"	1-49	<p>Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Студент спроможний правильно відповісти лише на деякі із запропонованих запитань. Відповіді не досконалі.</p> <p>Правильно вирішив окремі тестові завдання.</p>

"задовільно"	50-69	<p>В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань, проте відповіді недостатньо усвідомлені, неповні, низької якості.</p>
"добре"	70-89	<p>Достатньо володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.</p>
"відмінно"	90-100	<p>В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самотійно та аргументовано його викладає під час усних та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, засвідчуючи глибоке розуміння суті, виявляє особисте ставлення, пропонує нестандартне розв'язання. Правильно вирішив тестові завдання.</p>

12. Методичне забезпечення.

1. Робоча програма з дисципліни «Організація і методика професійного навчання».
2. Конспект лекцій.
3. Методичні вказівки та матеріали для самостійного опрацювання.
4. Завдання по виконанню практичних робіт.
5. Тестові завдання.
6. Методичні рекомендації та завдання для курсової роботи
7. Презентації по темах.
8. Екзаменаційні білети.
9. Завдання семінарських занять.

13. Рекомендована література.

Основна література

1. Педагогічна книга майстра виробничого навчання: Навчальний посібник / Н.Г.Ничкала, В.О. Зайчук, Н.М. Розенберг на інші, за ред. Ничкала, - 2 вид., допов.,-К., Вища школа 1994 р.
2. Методика професійного навчання: методичний посібник / І.Є. Сілаєва, С.С. Шевчук, С.О. Заславська. – Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2013. – 292 с.
3. Скакун В.А. Методика виробничого навчання част I і II. Київ, 1992 р.
4. Методичні основи професійного навчання кваліфікованих робітників. методичний посібник / [В. А. Кручек, О. Б. Кошук, С. Г. Кравець, Н. В. Колісник, Л. А. Майборода, Т. В. Пятничук, і. і. Голуб, Н. Ю. Самойленко, Г. В. Однорог]. – Житомир: «Полісся», 2020.– 274 с.
5. На допомогу майстру виробничого навчання: метод. Посібник/ О.Р. Іваськів , Р.С. Брик. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2013. – 344с.
6. Методика професійно– практичного навчання Частина 2 Шматков Є.В., Коваленко О.Е./ Харків -2002
7. Журнал «Профтехосвіта». – 2010 – 2012 рр.
8. Педагогіка М. М. Фіцула Посібник Київ Видавничий центр «Академія» 2002

Допоміжна література

1. Підготовка майстра виробничого навчання до занять: Методичні рекомендації. С.О. Заславська – Донецьк, 2003 р. /60 ст.
2. Вивчення, узагальнення та впровадження передового педагогічного досвіду: методичні рекомендації С.С Шевчук – Донецьк, 2004 р. / 48 ст.
3. Урок виробничого навчання в ПТНЗ: Методичні рекомендації С.С. Шевчук. – Донецьк 2004 р. / 48 ст.
4. Урок теоретичного навчання у професійно – технічному навчальному закладі: методичні рекомендації С.С. Шевчук - Донецьк 2004р. /44 ст.
5. Методика тркдового та професійного навчання Д.О Тхоржевський РННЦ «ДІНІТ» Київ 2000р. / 248 ст.
6. Теорія і методика виховання: навчальний посібник Карпенчук С.Г. – К. : Вища школа, 2005р. – 343 ст.

